

Текст

Текст -це пов'язані за змістом речення.

Тема *тексту* – те, про що йдеться у тексті.

Мета *тексту* – те, чому навчає текст.

Будова тексту:

Зачин

Основна частина

Кінцівка

Кожна частина тексту пишеться з абзацу.

До тексту можна дібрати заголовок.

Види тексту

розповідь	опис	міркування
Розповідає про одну або кілька подій, що відбувається у певній послідовності.	Описує людину, предмет, погоду, трудовий процес тощо.	Доводить, пояснює, робить висновок.

Члени речення

Слова в реченні, що відповідають на певні запитання, називаються *членами речення*.

Головні члени речення — граматична основа речення

Підмет (_____)

вказує, про кого або про що говориться в реченні.

Відповідає на питання: **ХТО? ЩО?**

Присудок (_____)

вказує, що говориться про підмет.

Відповідає **на** питання: **ЩО РОБИТЬ? ЩО ЗРОБИТЬ?**

Другорядні члени речення:

1. **Додаток** (-----) відповідає на питання: **КОГО? ЧОГО?**

КОМУ? ЧОМУ?

КОГО? ЩО?

КИМ? ЧИМ?

2. **Означення** (_____) відповідає на питання:

ЯКИЙ? ЯКА? ЯКЕ? ЯКІ?

ЧИЙ? ЧИЯ? ЧИЄ? ЧИЇ?

3. **Обставина** (- · - · - ·) відповідає на питання: **ДЕ? КУДИ? КОЛИ?**

ЯК? ЗВІДКИ?

Словосполучення

Зв'язок слів у реченні

Словосполучення – це поєднання двох або більше слів, пов'язаних за змістом і граматично

золота осінь *повіяло весною*
швидко прибігти *читав книгу*

Словосполучення складається з двох слів : головного і залежного.

Залежне слово пов'язується з головним за змістом (*ставимо питання від головного*) та граматично (*за допомогою закінчення і прийменника*)

Рання весна Сонячне літо
Напише розбірливо Сидіти за партою

Зразок усного розбору словосполучення:

Шию сукню

У словосполученні *шию сукню* головне слово – *шию*, виражене дієсловом.

Шию (що?) сукню.

Сукню – залежне слово, виражене іменником у З.в.

Слова пов'язані за допомогою закінчення -
ю

ІМЕННИК

– самостійна частина мови, що означає назви осіб, тварин, предметів і відповідає на питання:

ХТО? – *істоти* **ЩО?** – *неістоти*

Власні іменники пишуться з великої літери:

1. Імена, по батькові, прізвиська людей.
2. Клички тварин, казкові герої.
3. Назви держав, міст, сіл, вулиць, річок, озер, морів, океанів, гір, ... – всі географічні назви.

Загальні іменники пишуться з маленької літери.

Леся Українка, кінь Орлик, ріка Дніпро, планета Нептун, Чорне море, місто Суми.

Іменники змінюються за числами:

Однина (він мій, вона моя, воно моє)

Множина (вони мої)

Птах – птахи, парта – парти, море – моря.

Рід іменників

(визначаємо тільки в однині)

ЧОЛОВІЧИЙ	ЖІНОЧІЙ	СЕРЕДНІЙ
ВІН МІЙ	ВОНА МОЯ	ВОНИ МОЇ
<i>стіл, кінь, чай,</i> <i>Микола, батько</i>	<i>школа, земля,</i> <i>лілія, осінь, ніч</i>	<i>дерево, море,</i> <i>знання, курча</i>

У реченні іменник – *підмет, додаток.*

МОРФОЛОГІЧНИЙ РОЗБІР ІМЕННИКА

1. Аналізоване слово.
2. Початкова форма (**Н.в.** – *хто?*, *що?*)
3. Частина мови.
4. Істота (*хто ?*) чи неістота (*що ?*)
5. Власна чи загальна назва.
6. Число (*однина* чи *множина*)
7. Рід (**Ч. Р.** , **Ж. Р.** , **С. Р.**)
8. Відмінок.
9. Член речення.

Зразок:

Діти поспішають до школи.

Діти – діти, ім., іст., заг., мн., Н., підм.
(до) школи – школа, ім., неіст., заг.,
одн., ж. р., Р., дод.

І ВІДМІНА

Однина				Множина		
Н.	мама	нога	РУКа	мами	ноги	руки
Р.	мами	НОГи	РУКИ	мам	ніг	РУК
Д-	мамі	нозі	РУЦІ	мамам	ногам	рукам
З.	мами	ногу	РУКУ	мам	ноги	руки
О.	мамою	ногою	рукою	мамами	ногами	руками
М.	мамі	нозі	РУЦІ	мамах	ногах	руках
Кл.	мамо				мами	

II ВІДМІНА

Однина				Множина		
Н.	сад	кінь	місто	сади	коні	міста
Р.	саду	коня	міста	садів	коней	міст
Д-	саду	коню	місту	садам	коням	містам
З.	сад	коня	місто	сади	коні	міста
О.	садом	конем	містом	садами	кіньми	містами
М.	(в) саду коню(і)		місті	садах	конях	містах
Кл.	ф. коню					

III ВІДМІНА

Однина			Множина	
Н.	ніч	тінь	ночі	тіні
Р.	ночі	тіні	ночей	тіней
Д.	ночі	тіні	ночам	тіням
З.	ніч	тінь	ночі	тіні
О.	ніччю	тінню	ночами	тінями
М.	на ночі	тіні	ночах	тінях
Кл. ф.	ніч			

IV ВІДМІНА

Однина	Множина
Н. курча теля ім'я	курча ^{та} теля ^{та} іме ^{на}
Р. курча ^{ти} теля ^{ти} іме ^{ні}	курча ^т теля ^т іме ^н
Д. курча ^{ті} теля ^{ті} іме ^{ні}	курча ^{там} теля ^{там} іме ^{нам}
З. курча теля ім'я	курча ^{та} теля ^{та} іме ^{на}
О. курча ^м теля ^м іме ^{нем}	курча ^{тами} теля ^{тами} іме ^{нами}
М. курча ^{ті} теля ^{ті} іме ^{ні}	курча ^{тах} теля ^{тах} іме ^{нах}

При відмінюванні з'явилися суфікси: -ат-, -ят-, -ен-.

ЧАСТИНИ МОВИ

САМОСТІЙНІ :

Іменник

предмет
предмета

Прикметник

ознака предмета

Дієслово

дія

ХТО?
ЩО?

ЯКИЙ?
ЯКА?
ЯКЕ? ЯКІ?

ЩО
РОБИТИ?
ЩО
ЗРОБИТИ?

Займенник

*Я, МИ,
ТИ, ВИ
ВІН,
ВОНА,
ВОНО,
ВОНИ.*

Числівник

*кількісні
скільки?
порядкові:
котрий?*

Прислівник

ознака
дії
де?
куди?
коли?
як?
звідки?

:

СЛУЖБОВІ :

Прийменники: у, в, на, за, із-за, з-під, без, над, біля, коло, через, по, з, із, до, від, під, про ...

(Служать для *зв'язку* слів у реченні)

Сполучники: і, й, та, а, але, чи, або, то, однак (Служать для *з'єднання* слів у реченні)

Службові частини мови

– **Прийменник**

Служить для *зв'язку* слів у реченні.

У, В, З, ІЗ, ПО, ДО, НА, ВІД, ПІД, ПРО, БЕЗ, НАД, БІЛЯ, ПІСЛЯ, ЧЕРЕЗ, ПЕРЕД, ІЗ-ЗА та інші.

– **Сполучник**

Служить для *з'єднання* слів у реченні.

І, Й, ТА, А, АЛЕ, ЧИ, АБО, ОДНАК, ТО та інші.

ПРИКМЕТНИК

Прикметник частина мови, що вказує на ознаку предмета чи живої істоти і відповідає на запитання: який? яка? яке? чий? чия? чиє?

ЯКИЙ?	ЯКА?	ЯКЕ?	ЯКІ?
чол. рід	жін. рід	серед. рід	множина
якого?	якої?	якого?	яких?
якому?	яку?	якому?	яким?
яким?	якій?	яким?	якими?
	якою?		

У реченні прикметники зв'язані з іменниками.

Прикметник змінюється за числами і завжди стоїть у тому ж числі, що й іменник:

Однина – зелений ліс; **Множина** – зелені ліси.

ВІДМІНЮВАННЯ ПРИКМЕТНИКІВ ЗА ВІДМІНКАМИ

Прикметники, як іменники, відмінюються за відмінками. Відмінювати прикметник треба разом зі словом, до якого він належить.

ЧОЛОВІЧИЙ РІД

- Н. шкільний двір рідний брат
- Р. шкільного двору рідного брата
- Д. шкільному двору рідному брату (-ові)
- З. шкільний двір рідного брата
- О. шкільним двором рідним братом
- М. (на) шкільному дворі (на) рідному братові

ЖІНОЧИЙ РІД

- Н. висока гора синя хустка
- Р. високої гори синьої хустки
- Д. високій горі синій хустці
- З. високу гору синю хустку
- О. високою горою синьою хусткою
- М. (на) високій горі синій хустці

СЕРЕДНІЙ РІД

- Н. веселе літо синє море
- Р. веселого літа синього моря
- Д. веселому літу синьому морю

З. веселе літо синє море
О. веселим літом синім морем
М. (на) веселому літі синьому морі

ПОРЯДОК РОЗБОРУ ПРИКМЕТНИКІВ

1. Частина мови. На яке запитання відповідає.
2. Початкова форма (називний відмінок, однина, чоловічого роду).
3. Рід (в однині), відмінок, число.
4. Роль в реченні.

Зразок

Петрик поїхав до рідного села

Рідного - прикметник (якого?)., рідне, середній рід, однина, родовий відмінок, означення: до села (до якого?) рідного.

ДІЄСЛОВО

Це частина мови, яка означає дію предмета :

- **завершену** (*доконаний вид*) – що зробити? – *написати*;
- **незавершену** (*недоконаний вид*) – що робити? – *писати*.

Дієслова змінюються за часами :

✚ **теперішній** (*що робить?*) – дія відбувається в момент мовлення – *пишу, читаю*;

✚ **минулий** (*що робив? що зробив?*) – на момент мовлення дія вже відбулася – *написав, прочитав*;

✚ **майбутній** – дія відбудеться колись. (*що робитиме? що буде робити?*) – *писатиме, напише, буду читати*.

Дієслова минулого часу змінюються за родами :

- **Чоловічий** – *що робив? що зробив?* (*писав, читав*) – мають суфікс *-в*-
- **Жіночий** – *що робила? що зробила?* (*писала, читала*) – мають суфікс *-л*-
- **Середній** – *що робило? що зробило?* (*писало, читало*) – мають суфікс *-л*-

Дієслова змінюються за числами :

- **Однина** – **пливе** (*корабель*)
- **Множина** – **пливуть** (*кораблі*)

Дієслова мають неозначену (**ПОЧАТКОВУ**) форму :

✚ Що робити ?

✚ Що зробити ?

У реченні є присудком.

Дієслова з **«НЕ»** пишуться **окремо**, крім тих, які без «не» не вживаються (*нездужати, нехтувати, ненавидіти*) і тих, які мають префікс **«недо»** (*недочув, недобачати, недописати*).

Дієслово

1. Вид

Доконаний	Означає завершену дію	Що зробити? Що зробив? Що зроблю?	Має форму минулого та майбутнього часу	<i>прочита в відніс, віднесу</i>
Недоконаний	Означає незавершену дію	Що робити? Що робив? Що роблю?	Має форму минулого теперішнього, майбутнього часу	<i>читав, відніс, читаю, відношу, читатиму</i>

2. Спосіб

Дійсний	Виражає дійсну, реальну дію	Що робить? Що зробить? Що робив?	Змінюється за: <i>часами, числами, особами.</i>	<i>не гріє вчиться, ходитиме, заспівав</i>
Умовний	Виражає можливу, бажану дію	Що робив би? Що зробив би?	Змінюється за: <i>числами, родами.</i>	<i>грів би, вивчився б, ходив би, заспівав би</i>
Наказовий	Передає наказ, прохання, побажання	Що роби? Що зроби?	Змінюється за: <i>числами, особами.</i>	<i>грій, вивчіть, ходи, заспівайте</i>

3. Час

Минулий	Означає дію, яка вже відбулася	Що робив? Що зробив? Що робили?	Змінюєть ся за: <i>особами, числами, родами</i>	<i>писав, подарував, співали,</i>
Теперішній	Означає дію, яка відбувається на момент мовлення	Що роблять? Що роблю? Що робить?	Змінюєть ся за: <i>особами, числами</i>	<i>пишуть, дарую, співає,</i>
Майбутній	Означає дію, яка колись відбудеться	Що зробить? Що зроблю? Що будуть робить?	Змінюєть ся за: <i>особами, числами</i>	<i>напише, подарую, будуть співати,</i>

4. Число

Однина: *дивлюся*

Множина: *дивляться*

5. Особа

особа	однина	Приклади	множина	Приклади
1	Я	шаную	МИ	шануємо
2	ТИ	шануєш	ВИ	шануєте
3	ВІН ВОНА ВОНО	– ч.р. шанує – ж.р. шанує – с.р. шанує	ВОНИ	шанують

6. Дієвідміни

I дієвідміна	II дієвідміна
ВОНИ (3-я особа множини) –уть, –ють беруть, пишуть, малюють, фарбують	ВОНИ (3-я особа множини) –ать, –ять бачать, кричать, роблять

Займенник

Займенник – це самостійна частина мови, що вказує на предмети, ознаки, кількість, але не називає їх.

Розряди займенників за значенням

Розряд	Займенники
<i>Особові</i>	я, ти, ми, ви, він, вона, воно, вони.
<i>Зворотний</i>	себе.
<i>Питальні</i>	хто?, що?, який?, чий?, котрий?, скільки? (використовуються у питальних реченнях)
<i>Відносні</i>	хто, що, який, чий, котрий, скільки (використовуються у складних реченнях)
<i>Заперечні</i>	ніхто, ніщо, ніякий, нічий, нікотрий, ніскільки.
<i>Означальні</i>	весь, всякий, сам, самий, кожний, кожен, інший, жодний, жоден.
<i>Неозначені</i>	дехто, дещо, деякий, хтось, щось, якийсь, абихто, абищо, абиякий, хто-небудь, що-небудь, будь-хто, казна-що, хтозна-що.
<i>Вказівні</i>	той (отой), цей (сей, оцей), такий, стільки.
<i>Присвійні</i>	мій, твій, свій, наш, ваш, його, її, їх, їхній.

Особові займенники

<i>особа</i>	<i>однина</i>	<i>множина</i>
<i>1 особа</i>	я	ми
<i>2 особа</i>	ти	ви
<i>3 особа</i>	він — <i>ч.р.</i> вона — <i>ж.р.</i> воно — <i>с.р.</i>	вони

Числівник

Числівник – це самостійна частина мови, що означає число, кількість та порядок предметів при лічбі і відповідає на питання *скільки?*, *котрий?*

Розряди за значенням	Питання	Групи за будовою		
Кількісні: а) цілі числа	<i>скільки?</i>	три, вісім	сто, одинадцять, двісті, тридцять	тридцять шість
б) дробові	<i>скільки?</i>	—	півтора	сім восьмих
в) збірні	<i>скільки?</i>	Двоє, четверо	обидва, двадцяттеро	—
г) неозначено-кількісні	<i>скільки?</i>	багато, декілька	кількасот	—
Порядкові	<i>котрий?</i>	п'ятий, третій, двадцятий	одинадцятий, сорокатисяч ний	тридцять шостий

Ненаголошені **Е** — **И** в корені слова
Щоб дізнатися, яку букву **Е** чи **И**
писати в ненаголошеному складі
кореня, **треба змінити слово так,
щоб ненаголошений голосний став
наголошеним.**

1. З однини утворити множину:

Село – *села* Зима – *зими*

2. З множини утворити однину:

Пеньки – *пень* Гриби – *гриб*

3. Дібрати споріднене слово:

Гречаний – *гречка*

Швидкий – *швидко*

БУДОВА СЛОВА

Закінчення – змінна частина слова.

Щоб знайти закінчення, треба змінити слово за запитаннями –

ПРОВІДМІНЯТИ:

№ п/п	Відмінок	Назва відмінка	Допоміжне слово	Питання	Приклад
1	Н.в.	Називний	є	хто? що?	бабуся школа
2	Р.в.	Родовий	нема	кого? чого?	бабусі школи
3	Д.в.	Давальний	даю	кому? чому?	бабусі школі
4	З.в.	Знахідний	бачу	кого? що?	бабусю школу
5	О.в.	Орудний	задоволені й	ким? чим?	бабусею школою
6	М.в.	Місцевий	сиджу на	(на) кому? (на) чому?	на бабусі на школі
7	Кл.в.	Кличний	—	—	бабусе школо

Основа – частина слова без закінчення.

ЧАСТИНИ ОСНОВИ

КОРІНЬ – спільна частина споріднених слів.

Щоб визначити корінь, потрібно дібрати споріднені (*спільнокореневі*) слова.

Сад□ – *сад*ок, *сад*очок, *сад*івник, по*сад*ка, пересадив, *сад*овий.

УВАГА!!! Якщо у словах змінено тільки закінчення, вони не спільнокореневі. У них змінена форма слова.

✚ Сад□, сади, садом, саду, ...

✚ Зелений, зелена, зелене, зелені, зеленим, зеленою, ...

ЗНАЙ!!! Є слова з омонімічними коренями (*корінь однаковий, а значення різне*):

Гуска, гусак, гусеня, гусениця.

Місто, міст, місток, місточок.

ПРЕФІКС – частина слова, яка стоїть перед коренем і служить для утворення нових споріднених слів.

Поїхав, приїхав, заїхав, виїхав, під'їхав, в'їхав, об'їхав, переїхав.

СУФІКС – частина слова, яка стоїть після кореня і служить для утворення нових споріднених слів.

Рибка, рибина, рибочка, рибний, рибак.